

בית דין צדק דעת המשפט

בראשות מרן הגאב"ד
הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א
ש"ע קהילת בני התורה – נוה יעקב ירושלים

שיעורי הלכה

שיעורים מרבינו מרן הגאב"ד הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א

מאמר בעניין אחיזת ישמעאל בארה"ק ובמה כוחנו לדחותו

הלכות חלה שיעור ח' זמן קביעות חיוב חלה
בעיסה ודין הפרשת קמח
מאמר בעניין אחיזת ישמעאל בארה"ק ובמה
כוחנו לדחותו

אברהם אבינו, וישמעאל עמד בניסיון זה, ולטענת ישמעאל זה היה אף יותר מיצחק כמ"ש רש"י (בראשית כב א) "וישמעאל היה מתפאר על יצחק אבינו, שמל עצמו בן י"ג שנים ולא מיחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני אילו אמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעבד". וא"כ טענת בני ישמעאל בכל ר"ה שהם אלו שראויים להמשיך את שמו של אברהם אבינו. על כן אנו קוראים את הפרשה של גירוש הגר וישמעאל מביתו של אברהם אבינו, שאמר הקב"ה לאברהם כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" שבאמת אין להגר וישמעאל שום שייכות בחלקו של אברהם אבינו.

כך הוא נמשך לדורות

בגמ' ב"ב (נח). ר' בנאה הוא מצייץ מערתא, כשבא למערת אברהם, אליעזר עבד אברהם עכבו מליכנס, כיון ששרה אמנו הייתה מעיינת בראשו של אברהם אבינו ע"ה. וכתב הרשב"א בתשו' (חלק א סי' תיח) שיש בזה סודות נפלאים ואסור להעלות על הדעת שזה כפשוטו. ובמשך חכמה פר' וירא (בראשית כא יב) מבאר ששרה אמנו בודקת את המחשבות של אברהם אבינו, שהרי אברהם יצר איוה המשכיות אצל ישמעאל, ושרה אמנו בטלה את ההמשכיות הזאת, והסכים עמה הקב"ה ואמר לאברהם שמע בקולה, וזהו מה ששרה אמנו בודקת במחשבותיו של אברהם אבינו האם הוא הגיע להשגה של ביטול גמור של הקשר עם ישמעאל, להבין שישמעאל זה רק זוהמא בלבד. ובדברי המש"ח שם נראה שזה ממשך עד היום, שרה אמנו ממשיכה את החלק של אברהם שח"ו לא יהיה לישמעאל שום קשר עם אברהם אבינו, וזכות המילה שהם מלים לא יתן להם את הכח להמשיכות עם אברהם אבינו.

הדרך לדחותו רק בכוח התורה

אנחנו רואים שהמקום שנלחמים בני ישראל עם בני ישמעאל בדרום הוא ביעזה, שם גם היה עיכוב ויהושע לא הצליח לכבוש את עזה, רק אחר פטירת יהושע כבשו זאת [וזה נקרא כיבוש עולי מצרים] שם ביעזה' זה המקום של המלחמה הגדולה של בני ישמעאל וכלל ישראל. ויסוד המלחמה לנצח את בני ישמעאל, ע"י שנבטל מהם את זכות וכוח המילה, והדרך לעשות זה הוא להתחזק בתורה, וכמו שסיים שם בזהוהר שימניך ה' אין ימין אלא תורה, ע"י הלימוד תורה אנו מחלישים את

את בני ישמעאל מדביקותו יתברך, אך מאידך נתן להם חלק בארץ הקודש. ובני ישמעאל תובעים את חלקם בארץ בכוח המילה, וכשהם יוכלו הם ישלטו בארץ הקודש, אך זה יהיה בהגבלה כיון שאין המילה שלהם בשלימות, ועתידים לעכב את בני ישראל מלבוש לארץ ישראל, אמנם זה יגמר כשיכלה מהם זכות המילה.

עוד שם בזהוהר, עתידין בני ישמעאל לעשות מלחמות חזקות עם ישראל, ובני אדום יצטרפו למלחמה כנגדם, לעזור לבני ישראל, ויתעורר מלחמה גדולה, אחד דרך הים, ואחד דרך היבשה, ויגיעו עד סמוך לירושלים, וישלטו אלו באלו, עד לבסוף שהקב"ה יגאל ויושיע את כלל ישראל, ויכריח את בני ישמעאל.

ובורדאי טמון בדברי זוהר"ק עוד עניינים עמוקים, אבל למעשה כתוב מפורש אודות התקופה שלנו, והדרך להתגבר על בני ישמעאל, הוא לבטל מהם זכות המילה. והביטול ע"י שאנו מתחזקים בכח התורה כמו שכתוב שם בהמשך, ימין ה' עושה חיל, ואין ימין אלא תורה.

טענת שרה אמנו 'גרש את האמה הזאת ואת בנה'
בראש השנה קוראים בתורה הפרשה של פקידת שרה, 'וה' פקד את שרה כאשר אמר' וגו', וממשיכים אח"כ בפרשה שאברהם גירש את הגר וישמעאל ע"פ שרה אמנו. וצריך לבאר מה השייכות בענין זה לרה"ה.

וביאר המהר"ש קלוגר (קהלת יעקב, ר"ה) שבר"ה אומות העולם וישראל נכנסים לדין לפני הקב"ה, האם באמת ישראל ראויים ל"אתה בחרתנו" ולקירבת ה'. ובני ישמעאל טוענים שהם אלו שראויים, כיון שיש להם את החלק של ברית מילה, והם אלו שממשיכים את אצ"ה. וכמבואר ברמב"ם (מלכים פרק י הלכה ח) שאומות העולם חייבים ב' מצוות בני נח, ובני קטורה חייבים במצוה שמינית, והוא ברית מילה, וכיום שנתעברו בני ישמעאל בבני קטורה, חייבים כל בני ישמעאל במילה. ובמשנה למלך שם כתב שיתכן שיהודי המל ישמעאלי מחוייב לברך להכניסו בביתו של אברהם אבינו. וא"כ בני ישמעאל טוענים שהם הממשיכים של אצ"ה, ולא כלל ישראל ח"ו [ובני עשוי באמת לא שייכים בזה, כיון שבתחילה יעקב לא מל אותו מפני הסכנה שהיה אדמוני, ואח"כ כשעשוי גדל הוא עיכב מלמולו, ומשום כך נקרא בגמ' בקידושין יח. ישראל מומן].

וניסיון גדול זה של ברית מילה שהיה אחד הניסיונות של

דברי זוהר"ק על הסבל שיסבלו ישראל מיד ישמעאל

כל מה שנעשה בומן הזה מפורש בזהוהר הקדוש. אזי מקודם נלמד יחד את דברי זוהר בפרשת וארא (דף לב). שם איתא רבי חייא ורבי יוסי הלכו בדרך ופתח רבי חייא בפסוק 'ותהי שרי עקרה אין לה ולד' וככה מאוד על לידת ישמעאל, ושאל אותו רבי יוסי מדוע הוא בוכה, הלא לאחר מכן נולד גזע קודש יצחק אבינו, וענה לו אתה רואה את מעלת יצחק, אבל אני רואה את הרשעות של ישמעאל והרעות שיעשה לישראל.

אחיזתו של ישמעאל באברהם אבינו ע"ה

ואמר רבי חייא ששמע מרשב"י שבכה על לידת ישמעאל מחמת שני חלקים. חלק אחד, על עצם לידת ישמעאל, שמפני ששרה אמנו הייתה עקרה, ועקב כך עמדה השעה והגר ירשה לה שרה גבירתה והיה לה בן מאברהם אבינו. ואע"פ שהקב"ה בישר לאברהם על לידת יצחק "אבל שרה אשתך יולדת לך בן" עם כל זה אברהם אבינו נדבק בישמעאל והתפלל עליו "לו ישמעאל יחיה לפניך" והקב"ה נענה לתפילתו כמו שכתוב שם בהמשך הפסוק "ולישמעאל שמעתך וברכתני אותו והפרתיו אותו והרבתי אותו מאד מאד".

זכותו בברית המילה שנימול

והחלק השני שמחמתו בכה רשב"י הוא מפני ברית המילה, שישמעאל נימול ונכנס בברית קודש. וממשיך שם זוהר, שארבע מאות שנים, עומד הממונה של בני ישמעאל [כידוע שיש ממונה לכל אומה בשמים] בדין ודברים כביכול עם הקב"ה וטוען ואמר האם מי שנמול יש לו חלק בשמך, והשיב לו הקב"ה שאכן כן. ושאל הממונה א"כ מדוע ישמעאל שנמול ולא עוד אלא שנמול כשהיה בר דעת בן י"ג, למה אין לו חלק כיצחק. ואומר לו הקב"ה שיצחק נמול כתיקונו עם פריעה, משא"כ מילת ישמעאל, ולא עוד, אלא שבני ישראל מלין את עצמם בני שמונה ימים, ואילו בני ישמעאל לימים רחוקים יותר, אך עדיין הממונה של בני ישמעאל טוען שמ"מ מגיע שכר טוב לישמעאל. זהו כביכול הדין ודברים בין הממונה של בני ישמעאל להקב"ה.

אחיזתו בארה"ק והמלחמות שיעורר על ישראל

ומסיים זוהר, שכדי להפיס את הממונה, הקב"ה הרחיק

באלין וארעא קדישא לא יתמסר לבני אדום, בההוא זמנא יתער עמא חד מסיפי עלמא על רומי חייבא ויגח בה קרבא תלת ירחין ויתכונשון תמן עממיא ויפלון בידייהו עד דיתכונשון כל בני אדום עלה מכל סיפין עלמא, וכדין יתער קודשא בריך הוא עלייהו, הדא הוא דכתיב (ישעיה לד) כי זבח ליי' בבצרה וגו', ולבחר דא מה כתיב לאחוז בכנפות הארץ וגו' וישצי לבני ישמעאל מינה ויתבר כל חילין דלעילא ולא ישתאר חילא לעילא על עמא דעלמא אלא חילא דישראל בלחודו.

הדא הוא דכתיב (תהלים קכא) יי צלך על ירך ימינך, בגין דשמא קדישא בימינא ואורייתא בימינא ועל דא בימינא תליא כלא ותנינן דבעי לוקפא ימינא על שמאלא כמה דאוקמוה דכתיב (דברים לג) מימינו אש דת למו, ובזמנא דאתי (תהלים ס) הושיעה ימינך ועני, ובההוא זמנא כתיב (צפניה ג) כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם יי ולעבדו שכם אחד, וכתיב (זכריה יד) כיום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, ברוך יי לעולם אמן ואמן.

ישמעאל ובעא קמי קודשא בריך הוא א"ל מאן דאתגזר אית ליה חולקא בשמך, א"ל אין, א"ל והא ישמעאל דאתגזר, ולא עוד אלא דאתגזר בר תליסר שנין, אמאי לית ליה חולקא בך כמו יצחק, א"ל דא אתגזר כדקא יאות וכתיבוננו ודא לאו הכי, ולא עוד אלא דאלין מתדבקין בי כדקא יאות לתמניא יומין ואלין רחיקין מגי עד כמה ימים, א"ל ועם כל דא כיון דאתגזר לא יהא ליה אגר טב בגיניה.

ווי על ההוא זמנא דאתיליד ישמעאל בעלמא ואתגזר, מה עבר קודשא בריך הוא ארחיק להו לבני ישמעאל מדבקתא דלעילא ויהב להו חולקא לתתא בארעא קדישא בגין ההוא גזירו דבהון, וזמינן בני ישמעאל למשלט בארעא קדישא כד איהו ריקניא מכלא זמנא סגי כמה דגזירו דלהון בריקניא בלא שלימו, ואינון יעכבון להון לבני' לאתבא לדוכתייהו עד דישתלם ההוא זכות דבני ישמעאל.

וזמינן בני ישמעאל לאתערא קרבין תקיפין בעלמא ולאכתנשא בני אדום עלייהו ויתערון קרבא בהו חד על ימא וחד על יבשתא וחד סמוך לירושלם וישלטון אלין

1 א.ה. בשיעור רבינו שליט"א למד את דברי זוהר וביארם כמו שהבאנו, ונעתיק כאן לשון זוהר הקדוש. רבי יוסי ורבי חייא הוו אזלי באורחא, א"ר יוסי לרבי חייא אמאי את שתיק הא אורחא לא אתתקן אלא במלי דאורייתא, אתגניד רבי חייא ובכה פתח ואמר 'ותהי שרי עקרה אין לה ולד', ווי על דא ווי על ההוא זמנא דאולידת הגר לישמעאל. א"ל רבי יוסי אמאי, והא אולידת לבתר והוה לה ברא גזעא קדישא, א"ל את חמי ואנא חמינא והכי שמענא מפומי דר"ש מלה ובכינא, ווי על ההוא זמנא, דבגין דשרה אתעכבת כתיב ותאמר שרי אל אברהם וגו' בא נא אל שפחתי וגו', ועל דא קיימא שעטא להגר למירת לשרה גבירתה והוה לה ברא מאברהם, ואברהם אמר לו ישמעאל יחיה לפניך, ואף על גב דקודשא בריך הוא היה מבשר ליה על יצחק אתרבא אברהם בישמעאל עד דקודשא בריך הוא אתיב ליה ולישמעאל שמעתך וגו', לבתר אתגזר ועאל בקיימא קדישא עד לא יפוק יצחק לעלמא, ות"ח ארבע מאה שנין קיימא ההוא ממנא דבני

כוח המילה של ישמעאל, וכמבואר בשו"ת רעק"א (קמא סי' מב) שברית התורה וברית מילה תליא הא בהא.

מעמיד להם מלך קשה כהמן

ובגמ' בסנהדרין (צז:) מבואר שהקב"ה מעמיד לישראל מלך קשה כהמן, כדי לקרב את כלל ישראל להקב"ה ולהחזיר למוטב ואז נגאלין. המן רצה להשמיד ולהרוג ולאבד את היהודים טף ונשים ביום אחד, וכאן רואים כפשוטו שהקב"ה העמיד לנו כמה 'המנים' ולאיוזה צורך העמיד את זה הקב"ה, כדי לקרב אותנו אליו יתברך, וצריך להתחזק מאוד בחלק של התורה ובכוחו של אמרונו.

הלכות חלה שיעור ח' – זמן קביעת חיוב חלה בעיסה, ודין הפרשה מן הקמח

זמן הקובע לחיוב חלה לאסור אכילת עראי

א. התבאר בזמן הפרשת חלה משינת את המים ויערב הקמח במים עד שיהיה כעיסה אחת. וכתב השו"ע (שכ"ו סעיף ד) "אוכלים עראי מן העיסה עד שנתגלגל בחיטים ויתערב הקמח במים, ותטמטם בשעורים ותעשה כל העיסה גוף אחד". ומקורו במתני (חלה ג א) "אוכלין עראי מהעיסה עד שנתגלגל בחטים ותטמטם בשעורים, לגלגלה בחטים וטמטמה בשעורים האוכל ממנה חיוב מיתה" שזמן הפרשת חלה מנתנת המים, אבל הקביעות לאיסור אכילת עראי הוא כשנעשית העיסה כגוף אחד, והוא גלגול בחיטין וטמטום בשעורים.

ונחלקו הראשונים בהבדל בין גלגול לטמטום, בערוך (ערך טס) ובמאירי (משניות חלה ב ה) פי' דטמטום הוא שלב לפני הגלגול, וכלשון המאירי "אם הולכים בה אחר הגלגול או אחר הטמטום שהוא מוקדם לגלגול, שהגלגול הוא כעין קטוף, והטמטום הוא מיד שנתדבק חלקין קצתם בקצתם שמתוך שעיסתו מתפורת אין אדם יכול ללושה כל כך, ותכף שנתדבק חלקיה הוא מניחה". וכן מבואר בפסקי חלה לרשב"א (שער ד סעיף ג). היינו שקודם טמטום ביד, ובחיטין אח"כ מוסיף גלגול, וע"ז זה נהיה יותר גוף אחד, אך בשעורין מיגרע גרע, וע"ז הגלגול עיסתם מתפרדת, ולכן מטמטמה ביד ומניחה.

אולם ברמב"ם (ביכורים ח ד) מבואר להיפך, וז"ל שם "מאימתי תתחייב העיסה בחלה משתגלגל בחטים ויתערב הקמח במים, או שטמטם בשעורים ותעשה כולה גוף אחד", וכמו שפי' שם המהר"י קורקוס, שהטמטום בא אחר הגלגול, ובשעורין שאינה מתקבצת בקלות, צריך גם טמטום, וז"ל שם "ונראה דלפי שעיסת החטין נוחה להתקבץ לכך אמרו שתגלגל כי מיד שתגלגל נעשית גוש אחד, אבל עיסת שעורים יש טורח לקבץ אותה, לכך אמרו בה טמטום ולא יספיק בגלגול".

הזמן הקובע בכוסמין, שיפון, ושיבולת שועל

ב. בשאר מיני חמשת מיני דגן, היינו כוסמין, שיפון, ושיבולת שועל [ונפק"מ למעשה למצות מכונה הנעשות ממינים הנ"ל] כתב הרמב"ם (שם) "הכוסמין כחיטין, ושיבולת שועל והשיפון כשעורים". ובמהר"י קורקוס ובכס"ם שם כתבו דמקורו מגמ' מנחות (עב). אולם בירושלמי (פרק ג הלכה א) כתוב "ושאר כל הדברים את מהלך אחר העיסה", ומשמע של מהחלקים בין כוסמין לשיפון ושיבולת שועל, וכן כתבו הרמב"ן (הלכות חלה) ובפסקי חלה לרשב"א (שער ד סעיף ג) שהיטין לבד השיעור הוא בגלגול, ואילו כל שאר המינים כשעורים שהוא בטמטום.

ולמעשה, צריך לראות באמת על העיסה [בכל ה' מיני דגן] שעושה בה פעולה שע"ז זה נהיה גוף אחד, וזה הבחנה דקה מאוד, ונוגע מאוד למעשה באפיית מצות מכונה, שזמן הפרשה כשנעשית לגוף אחד.

ג. והנה בספר התרומה (הלכות חלה סי' פב) משמע מלשונו שצריך להתמין הפרשי חלה כשיעור כזה שאילולא התעסקו עם העיסה היה מחמיצה [אף בחיטין] אולם בראשונים ובפוסקים לא הזכירו כלל תנאי זה, אלא רק שתיעשה גוף אחד.

גדר אכילת עראי

ד. ואכילת עראי שמתורת כל שלא נהיה גוף אחד וכנ"ל, כתב החזו"א (זרעים, ליקוטי חלה סי' ג ס"ק ה) שאינו תלוי בכמות האכילה, אלא בקביעות סעודה, שכל שלא קובע ע"ז סעודה חשיב אכילת עראי, אולם בתורת הארץ (חלק א פרק ד, אות צד, הערה ה) כתב שפת גמור שיעורו חלביצה, ופת הבאה בכיסנין השיעור הוא כדי שיקבע סעודתו עליו.

ובחזו"א (שם) הקשה מאי נפק"מ בדין שיכול לאכול מהעיסה עראי, הרי אין דרך לאכול ממנה קודם אפיה או

ישמעאל עתיד הקב"ה לשמוע זעקת ישראל מפניו

ידוע משי"ב בפרקי דר"א (ל) "ולמה נקרא שמו ישמעאל, שעתיד הקב"ה לשמוע בקול נאקת העם, ממה שעתידין בני ישמעאל לעשות בארץ באחרית הימים, לפיכך נקרא שמו ישמעאל שנאמר (תהלים נה כ) ישמע אל ויענם". ישמעאל הוא היחיד מאוה"ע שיש בשמו את שם הקב"ה "שמע-אל", שנתחזק כנגדו בתפילה והקב"ה ישמע תפלתו. כנגד עשיו זה התורה, "הקול קול יעקב והידיים ידי עשיו", כשהקול קול יעקב אין הידיים ידי עשיו. אבל כנגד ישמעאל צריך לכוון התפילה.

צריך כוח התפילה בשלמות - עם הכוונה

מבואר במהר"ל ההבדל בין חרב לקשת, חרב זה דבר המזיק בפני עצמו, פעולתו הוא ע"י עצמו, אך קשת אינו בעצמו חפצא של מוזיק, אלא ע"י מה שהאדם מכון פועל שיפעל הקשת מרחוק. וכן הוא בתפילה יש את עצם התפילה שתקנו אנשי כנה"ג שהוא פועל בפני עצמו כחרב, אך כנגד בני ישמעאל לא מספיק 'החרב', אלא צריך את כח הקשת' שהוא חלק הכוונה בתפילה וכנגד זה נחליש וננצח את כוחו של ישמעאל. יתן הקב"ה שבעז"ה אכן נתחזק בתורה ובתפילה וע"י זה נכניע את כח הברית מילה של ישמעאל.

הזאת ועל שאור המתערב בה ועל הקמח שנשתייר בה ועל הקרץ שניתן תחתיה, לכשתעלה כולה גוש אחד הוקדש זה שבידי לשם חלה" וכו'. ודין זה שכיח מאוד במאפיות ומפעלים שמוספים אחר שהפרישו את החלה עוד קמח, וע"כ לכתחילה מפריש ומתנה שיחול אף על החלק של הקמח שיתערב בו אח"כ ויעשה עיסה.

ח. ובכ"ז שם כתב בשם הסמ"ג שטעם שמועיל זה התנאי, לפי דקדוקו כראב"י (קידושין סב:) שהאומר פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין לכשיביאו שליש ויתלשו, והביאו שלי ונתלשו, דבריו קיימין. וה"ה הכא במפריש חלתו קמח מועיל התנאי שיועיל לאחר שיעשה עיסה.

ובבאור הגר"א (שם ס"ק א) כתב דזה אינו מוסכם, דרוב הפוסקים פסקו דלא קיי"ל כראב"י, ואין אדם מנהג דבר שלא בא לעולם, אולם באמת לדינא מהניא, ואין בו חסרון של דשלבי"ל, כמבואר בקידושין שם (סב). דאמר רבי יוחנן דהאומר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו מחוברין, פירות ערוגה זו מחוברין יהיו תרומה על פירות ערוגה זו תלושין, לכשיתלשו, ונתלשו, היו תרומה, דכל שבידי לאו כמחוסר מעשה [וראב"י הוא באופן שלא הביאו שליש, ולא הוי בידן].

ט. ואף דלשון הגמ' שם נראה דווקא שאחד מהם תלוש, או התרומה, או מה שתורמין עליה, וכאן זה קמח על קמח. כבר עמד בזה בהגהות רעק"א (סי' שכח סעיף ג) דבאמת לאו דווקא שכאחד מהן תלושין, אלא גם כששניהם מחוברים אפשר להתנות ולהפריש שיחול כשיתלשו שניהם, וכ"כ כאן בבאור הגר"א, דבגמ' שם לישנא דמתני' נקט, וה"ה מחובר על מחובר, וכאן לגבי חלה, קמח על קמח. וכן כתבו בחת"ס (אכן העור חלק א סי' יא) ובערוך השולחן (שכז ב) ובגידולי הקדש. אולם יש שיטות בפוסקים שא"ל להתנות כששניהם עדיין קמח, ובעז"ה נדבר מזה עוד.

י. וכמוכח, תנאי זה להפריש מן הקמח, כתב בשו"ת ארץ צבי (סי' נט) לא מועיל אלא בבעלים עצמו שבידו הוא, אבל אחר לא יכול להתנות על קמח של חבירו, דאין בידו ללוש. גם מסתבר שכל עוד שלא נאפה ולא חל התנאי, יכול לחזור בו מן החלה, ואף שאמרתו לגבוה כמסירתו להדיוט, באופן שעדיין לא חל, יכול לחזור בו.

דינים העולים

א. אין העיסה קובעת לחיוב חלה, אלא כשתיעשה כעיסה אחת, והוא גלגול בחיטין, וטמטום בשעורים, וברשב"א ובערוך ובמאירי, מבואר שטמטום הוא קודם גלגול, אולם ברמב"ם כתב שהוא אחר גלגול.

ב. שיפון ושיבולת שועל, דינו כשעורין. וכוסמין נחלקו בו הראשונים. ולמעשה בכל ה' מיני דגן יש להבחין איזה פעולה עושה העיסה לגוף אחד.

ג. עד שיעור הנ"ל יכול לאכול מהעיסה עראי, ולדעת החזו"א אין בזה שיעור, אלא תלוי במחשבתו אי קובע ע"ז סעודה. ובתורת הארץ כתב שפת גמור בכביצה, והבאה בכיסנין תליא במחשבתו אי קובע או לא. ואף שהאפיה סיבת קביעה בפני עצמו, כל שאופה חלק קטן מהעיסה לצורך אכילת עראי, אינו גומר מלאכתו בכך [חזו"א].

ד. המפריש חלתו קמח, אינו חלה וגול הוא ביד הכהן. ואם מפריש ומתנה שיחול אח"כ כשיהיה עיסה, חל ההפרשה דבידו ללוש ולעשותו עיסה [כן דעת רוב הפוסקים דאף קמח על קמח מועיל תנאי זה]. ועצה זו נוהגת למעשה במאפיות ומפעלים שמוספים לפעמים קמח לעיסה אחרי ההפרשה, יתנה כנ"ל. ואדם אחר שאינו הבעלים, אינו יכול להתנות כנ"ל, דאינו בידו ללוש עיסת חבירו.

ה. כל שעדיין לא נילוש יכול לחזור בו מההפרשה, דעדיין לא חל כלום.

בישול, ומשאפאה ובישלה הוקבעה למעשר ולחלה, והאור קובע למעשרות, כמבואר ברמב"ם (מעשר ג ד) ובשו"ע (יר"ד שלא סעיף פג). ותי' שאין עצם האור קובע בפני עצמו, אלא הוא רק גילוי דעתו שגמר בזה את מלאכתו ובכך הוא חפץ, אך כל שאופה מהעיסה מעט כדי לאוכלה עראי, אין בזה גילוי דעת, אדרבא הוא רוצה לאפות את כולה יחד, ורק אופה ממנה מעט כדי לאוכלה אכילת עראי. [ועמד בזה במשנה ראשונה בחלה פרק ג משנה א, ויעו"ש ששייב באופן א].

דין הפרשה מן הקמח

ה. כ"י השו"ע (שכז א) "המפריש חלתו קמח, אינה חלה, וגול ביד כהן, ושאר העיסה חייבת בחלה. ואותו הקמח שהפריש לשם חלה, אם יש בו עומר ועשהו עיסה, ה"ז מפריש ממנה חלה". והוא ממתני' חלה (פ"ב ה).

וביאר שם הר"ש (וכן בתרומות פרק א משנה י) שנלמד מקרא "ראשית ועיסותכם" שצריך להיות דווקא עיסה. ואע"פ שבתרומ"מ גם כתוב "דגנך" שדיגון הוא גמר מלאכה, ומ"מ המפריש בשיבולין תרומתו תרומה, תי' הר"ש דשאני תרומ"מ דאיתרבי להדיא שיועיל הפרשתו משיבולין כמבואר בברכות (מו). "דאמר רבי אבהו אמר ר"ל מעשר ראשון שהקדימו בשיבולין פטור מתרומה גדולה, שנאמר והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר, מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר" [ויש בזה חידוש דבכל מקום דין חלה בתרומה, דתרומה קריא רחמנא]. אולם בראשונים (רמב"ן רשב"א ריטב"א בקידושין דף מו:) ונתבאר בשיעור ג) מבואר שבאמת אין חילוק בין חלה לתרומ"מ, וקודם נתינת מים דמיא לקודם שהביאה שליש דאף בשיבולין לא חל התרומ"מ, ואחר נתינת המים קודם הגלגול דמיא לשיבולין שהביאו שליש שלא הוקבעו למעשר אך אם הפריש מהם תרומ"מ חלה הפרשתו כמבואר בגמ' בברכות שם.

ו. וטעם שהוא גול ביד כהן כתב הר"ש (חלה שם) כיון שנתן את זה לכהן ע"מ שתהא עיסתו פטורה מן החלה, וכיון שבאמת לא נפטרה צריך הכהן להחזיר את החלה. וביסוד הדבר אי הוי גול מסכרא, הנה בגמ' בקידושין (מו:) פליגי רב ושמואל במקדש אחרותו, ודעת שמואל דאדם יודע שאין קידושין תופסין באחרותו וגמר ונתן לשם מתנה, ומקשינן מ"ש מהמפריש חלתו קמח דאניה חלה וגול ביד כהן, ואמאי לא נימא דאדם יודע שאין מפרישין חלה קמח וגמר ונתן לשם מתנה, ומשני [באיבעית אימא] דהבעה"ב טועה וסבור שהאין מפרישין חלה קמח משום טיחא דכהן, והכהן מחל ע"ז, ובדיעבד הוי חלה, ומשום כך אמרו שאינה חלה וגול ביד כהן. והקשו שם הראשונים דצריך להיות גול מדינא כיון שלמעשה טעה וחסב שעיסתו תיפטר בכך. ועוד דבהמשך שם הגמ' מקשינן מ"ש ממפריש מעצין שאינו נקוב על עצצין נקוב שהוי תרומה ויחזור ויתרום, ומדוע שם באמת לא הוי גול כיון שבפועל לא נפט. ותירצו דבאמת קו' הגמ' מכת זה, דחזינו בפועל בעצצין שא"ע על הנקוב, ודבנן לא אלתשוב בסברא זו, אלא בפועל כיון שתרם לא ראו חז"ל לבטל תרומתו לגמרי ולהחזירה לחולין, וה"ה בחלה לא ראו חז"ל להפקיע חלתו משום דטעה בנתינתו, ומה שהוא גול ביד כהן הוא מפני שיבוא לידי תקלה שסיכור שהוי חלה כיון שהכהן מחל על טירחתו [והאריכו בזה האחרונים שם, עיין בפנ"י ובמקנה].

מפריש מהקמח ומתנה שיחול אחר שיעשה עיסה

ז. עוד כתב השו"ע (שם) "ודוקא באומר שיחול עליה שם חלה בעודו קמח, אבל המפריש קמח ואומר כשתיעשה עיסה יחול עליה שם חלה, דבריו קיימים". והוא בטור מהר"א ממין, ומקורו מגמ' ירושלמי (פ"ג ה"א) "מה למדו את הכהונות, הרי זה חלה על העיסה